

Forskarnas syn på coronaepidemins följder och nödvändiga åtgärder

Inledning

Kunskap och vetenskap samt forsknings-, utvecklings- och innovationsverksamhet är viktiga språngbrädor för välfärdsstatens funktion och konkurrenskraft. Det undantags-tillstånd som råder i Finland och hela världen har visat att det runt om i världen råder brist på expertis, att samhällenas försörjnings- och krisberedskap är bristfällig och att det finns ett ännu större behov av evidensbaserad kunskap när svåra beslut ska fattas.

Det självständiga Finlands historia handlar i hög grad om att satsa på utbildning och kunnande. Även nu måste man se till att enskilda individer och sammanslutningar kan ta sig ur krisen med bevarad funktionsförmåga. Inom undervisnings- och kulturministeriets ansvarsområde säkerställs individens förutsättningar att klara sig med hjälp av småbarnspedagogik, utbildning, forskning, ungdomsverksamhet, kultur och idrott.

För att kunna vidta åtgärder som hjälper oss att ta oss ur coronaepidemin och därefter få fart på samhället igen har UKM samlat in evidensbaserad information och då vänt sig till forskarna. Coronavirusets biologi och sjukdomens diagnostik, behandling och spridning undersöks intensivt runt om i världen.

Viruset och den sjukdom som det ger upphov till får många, delvis sammanhängande följder för samhället och ekonomin, och forskningen om dessa följder kommer sannolikt att ta fart när den akuta krisen mattats av. Följderna av undantagstillståndet för människor i olika åldrar och olika sammanslutningar kan komma att fortsätta även efter det att vardagen normaliserats igen. Staten och kommunerna måste kunna sörja för att var och en kan gå vidare när undantagsåtgärderna upphör.

För att förstå de mer långsiktiga följderna av coronaepidemin och kunna förbereda åtgärder för att dämpa dem bad UKM den 30 mars 2020 sex forskare på området att ge sin syn på saken. Forskarna övervägde självständigt frågan och sammanställde därefter utifrån mångvetenskapliga aspekter en gemensam syn på vilka åtgärder som bör vidtas inom UKM:s förvaltningsområde. I arbetet deltog professor Sirkka Heinonen,

forskande konstnär Jussi Lehtonen, professor Taina Rantanen, ansvarig forskare Mikko Salasuo, professor Christina Salmivalli och professor Otto Toivanen.

UKM beaktar forskarnas ståndpunkter när ministeriet förbereder såväl omedelbara som mer långsiktiga åtgärder för att ta sig ur coronasituationen, både inom den egna sektorn och i samarbete med statsrådet ministerier. Förslagen till åtgärder stödde de riktlinjer som UKM redan fastställt vid beredningen utifrån annan evidensbaserad kunskap och föranledde även nya åtgärder, inklusive sådana som kan vidtas omedelbart. Särskilt intressant är att man utifrån aspekter som bygger på forskning inom olika vetenskapsområden kom fram till likadana eller likartade åtgärder.

Forskarna ombads besvara följande frågor:

- Hur kan man förhindra att coronavåren blir en generationserfarenhet som lamslår enskilda individer, sammanslutningar och hela samhället?
- Vilka omedelbara och vilka mer långsiktiga följder får situationen?
- Vilka långsiktiga åtgärder bör samhället vidta för att dämpa de sociala följderna av situationen?

Undervisnings- och kulturministeriet

Sammanfattning av rapporten

Stöd till barn och unga

Coronavåren har påverkat hela samhället på ett omvälvande sätt och resulterat i en akut chock när situationen måste åtgärdas, men även i mer långsiktiga följder. Coronaviruset fördjupar den framtidsångest som redan finns på grund av de negativa följderna av klimatförändringen och olika konflikter. Det är viktigt att bevara framtidstron i alla åldersklasser.

Detta är särskilt viktigt bland barn och unga eftersom situationen kan komma att förändra den enskilda individens liv på många sätt. Till exempel påverkar distansstudierna inläringen, men kanske i ännu högre grad de sociala relationerna och det psykiska välbefinnandet. Många viktiga relationer (med jämnåriga och trygga vuxna inom dagvården/småbarnspedagogiken/skolan och fritidsintressena samt med far- och morföräldrarna) har avbrutits helt eller avsevärt begränsats.

Coronaviruset orsakar också ångest och oro för de närstående, men även på ett mer allmänt plan ("hur ska Finland/världen klara sig ur det här"). Många familjer drabbas av arbetslöshet och ekonomiska svårigheter. En del barn och unga förlorar en närstående.

När det gäller lärandet betonas ojämlikheten bland barn och unga, och skillnaderna i inläring ökar när det till stor del blir familjernas uppgift att stödja inläringen. Även skillnaderna i välbefinnande ökar. Även normalt finns det stora skillnader mellan olika familjer, och i en krissituation blir detta ännu tydligare.

För vissa barn betyder det att vardagen inte längre är trygg och att de inte regelbundet får tillräckligt med mat och sömn. De grundläggande behoven tillgodoses följaktligen inte längre, och dessa följder kommer inte att begränsas till denna vår. Skillnaderna i fråga om barns och ungas inläring och välbefinnande kommer sannolikt att ha ökat efter coronavåren.

En del barn och unga kommer att ha traumatiserats, många trygghetskänsla kommer att ha rubbats, några kommer att ha uteblivit helt från undervisningen och/eller gått miste om de sociala relationerna (medan klasskamraterna har fortsatt att hålla kontakt t.ex. i grupper i de sociala medierna) och många familjers svaga ekonomi kommer till exempel att begränsa möjligheterna till fritidsintressen.

Av central betydelse för minimeringen av de negativa följderna är hur väl man i den omgivning som är viktig för barnen och de unga (småbarnspedagogiken/skolorna/läroanstalterna) tillsammans lyckas hantera den gemensamma erfarenheten, bygga upp en ny gemenskap, identifiera dem som behöver särskilt stöd – vare sig det handlar om stöd för inläringen, de sociala relationerna eller det psykiska välbefinnandet – och erbjuda dem det stöd som de behöver.

Coronaepidemin som en generationserfarenhet

Man har gjort bedömningen att epidemin kan bli en generationserfarenhet som lamslår. Ungdomstiden utgör i detta sammanhang ett betydande tidsfönster. En generations förhållande till samhället, dess värderingar och strukturer skapas i ungdomen. Under ungdomsåren bestäms också den unga generationens sociala plats i generationskedjan – förhållandet till tidigare generationer. Forskning visar att det utöver ungdomserfarenheter och släkt finns en tredje variabel i generationsdynamiken, nämligen de impulser som bland annat orsakas av teknisk och medicinsk utveckling/innovation, snabb ekonomisk tillväxt, urbanisering, samhällskriser och katastrofer i egentlig bemärkelse.

Enligt vetenskapliga data om finländska generationer kan en djup kris (hungersnöd, ekonomisk depression, krig eller en ekonomisk eller hälsorelaterad kris) som inträffar under ungdomsåren leda till att socialisationen misslyckas och att de unga inte tillägnar sig det kapital som behövs i vuxen ålder: generationen "stelnar till". Om coronakrisen drar ut på tiden har den potential att bli en sådan tredje variabel, en impuls som lämnar spår i den unga generationen.

För att dagens unga generation, som redan före krisen kände osäkerhet inför framtiden, inte ska stelna till och lamslås är uppföljningen av krisen livsviktig – framför allt när det gäller unga som redan står eller riskerar att hamna utanför samhället.

Ungdomsarbetet och meningsfulla fritidsintressen spelar en stor roll för hur väl och i vilken omfattning de enskilda individerna och sammanslutningarna återhämtar sig – forskning visar att nästan alla ungdomar har en hobby. I praktiken är nu de platser för socialisation som finns utanför familjen helt avstängda på grund av coronaepidemin. Det betyder ett avbrott såväl i fråga om ansvarsfull och tillförlitlig uppfostran som tillhandahålls av (andra) vuxna som i fråga om ömsesidigt lärande och gruppupplevelser som faller sig naturligt för unga, men även för de ungas umgänge på eget initiativ.

Ett trauma för hela befolkningen

Hela världen har mer eller mindre stannat upp på grund av krisen. För den vuxna befolkningen innebär det förändringar i fråga om arbete, sysselsättningsläge, fritidsintressen och resande. Livsmiljön begränsas för så gott som alla. Den begränsade livsmiljön ökar känslan av ensamhet, minskar den fysiska aktiviteten, ökar risken för felnäring och överkonsumtion av alkohol, ökar fallolyckorna och otryggheten samt leder till sensorisk deprivation.

Den fysiska och psykiska funktionsförmågan försämras allt snabbare, hjälpbehovet ökar och den sociala funktionsförmågan kan gå förlorad. Dessa risker är störst för personer som bor ensamma i en liten lägenhet och för de allra äldsta vars situation försämras ytterligare av bristen på digitala färdigheter. Förbudet mot att besöka vårdhem skapar stress för de närstående och innebär en obegriplig situation för äldre som lider av en minnessjukdom. De som bor på vårdhem får lämplig omvårdnad, varför lägesbildningen för dem är mer fördelaktig än för svaga åldringar som bor ensamma.

Ekonomisk forskning visar att en negativ chock som drabbar ett barns föräldrar, till exempel uppsägning, får negativa kausala konsekvenser för barnets skolprestationer. Forskningen visar också att tillträde till utbildning på andra stadiet får många positiva och kausala konsekvenser (utbildning, inkomster, mindre sannolikhet för att personen ska begå brott). Det finns också bevis för att en omfattande, negativ chock i senare livsskeden lämnar långvariga spår – både vid övergången till arbetslivet och när man redan befinner sig i det. Till exempel blir inkomsterna små under en längre tid för personer som övergår till arbetslivet eller blir arbetslösa under än kris än för personer som övergår till arbetslivet eller blir arbetslösa vid en annan tidpunkt. Om studierna avbryts, övergången till arbetslivet försvåras eller det sker ett avbrott i den egna eller i föräldrarnas karriär under coronakrisen kommer detta att få liknande konsekvenser.

I Finland har särskilda begränsningar riktats mot den del av befolkningen som är över 70 år i och med att dessa personer har uppmanats att stanna hemma under karantänliknande förhållanden. Det är exceptionellt att vuxna individers möjlighet att vara verk samma begränsas på grundval av en åldersgräns. I själva verket infaller ålderdomen allt senare och samtidigt har medelåldern förlängts. Mer allmänt borde de olika livsskedena definieras på ett nytt sätt, och man borde undvika förenklingar vid fastställandet av de övre åldersgränserna. En människa är frisk och funktionsduglig 10–20 år längre än för 50 år sedan.

Även under normala förhållanden förlorar man närstående till följd av olika dödsorsaker. Under coronakrisen blir detta särskilt tungt om man inte kan ordna en minnestund eller få andras stöd i sorgen. Många oroar sig också för att en närstående ska dö ensam och att det ska dröja länge innan det upptäcks.

Konst och kultur som en del av återhämtningen

Så gott som alla konst- och kulturevenemang har ställts in. Arbetslösheten i branschen ökar fort, framför allt inom scenkonsten. Å andra sidan ökar konsumtionen av vissa kultur- och konstarter, bland annat film, tv, inspelad musik, litteratur, hörspel, podcaster och spel. Möjligheterna att skapa och uppleva konst via fjärråtkomst utvecklas ytterligare, vilket kan få positiva konsekvenser för vissa konstarters tillgänglighet även på lång sikt. Samtidigt kan de som saknar verktyg för att uppleva och skapa konst via fjärråtkomst helt lämnas utanför.

Människorna överhopas med nyheter om coronaviruset och behöver annat att tänka på. Humor och enkla skönhetsupplevelser är av stor betydelse liksom olika sätt att hantera och bemöta rädslor och död. Människors kroppsuppfattning förändras när de undviker varandra och eventuellt neurotiskt iakttar sig själva.

Vikten av gemenskap och av att kunna dela sina upplevelser med andra framstår tydligt i kontrast mot den isolerade tillvaron. När människornas jag- och världsuppfattning rubbas i grunden börjar de fundera över vad som verkligen är betydelsefullt och hållbart. Krissituationen kan avslöja sådant som på längre sikt får avsevärd betydelse för utvecklingen av vår kultur och vårt levnadssätt.

Förslag till åtgärder

- Inom ramen för flaggskeppet INVEST bör det under våren 2020 göras en enkät bland eleverna i den grundläggande utbildningen om deras erfarenheter i denna exceptionella situation. Enkäten bör göras i stället för den årliga KiVa Skola-enkäten. Med hjälp av enkäten kartläggs barnens och ungdomarnas erfarenheter och vilket behov av stöd de själva upplever att de har.
- För att vi ska kunna återhämta oss från krisen och för att minimera krisens följder bör ytterligare resurser omedelbart riktas till stöd för dem som befinner sig i en svagare ställning: till elever och studerande oberoende av ålder, till fortbildnings- och omskolningsmöjligheter för personer som blivit permitterade eller arbetslösa, framför allt till personer som är i ett övergångsskede i studierna samt till vidarebildnings- och omskolningsmöjligheter för personer som utexamineras och som har svårt att komma in i arbetslivet.
- En utredning bör inledas om möjligheterna att utnyttja psykologexpertis i småbarnspedagogiken och om vilka resurser som behövs.
- En utredning bör inledas om hur barn och unga kan läras att på eget initiativ utöva hobbyer som de själva ordnar i den händelse att nya kriser inträffar. Samtidigt bör man främja en integration av fritidsintressena i skoldagen/eftermiddagsverksamheten så att alla barn och unga kan ha en hobby.
- Ett nationellt program för att främja känslofärdigheter, självreglering och kamratfärdigheter i småbarnspedagogiken bör startas. Programmet omnämns i regeringsprogrammet.
- Ett nationellt program för digitala färdigheter som riktar sig till människor i olika åldrar bör startas för att främja ett jämlikt deltagande i samhället, återhämtningen efter coronakrisen och hanteringen av eventuella framtida kriser. Alla medborgare bör ha digitala färdigheter. En särskild grupp som lyfts fram är den äldre befolkningen.
- Ett program bör startas som ger enskilda individer och sammanslutningar verktyg för att hantera coronakrisen och erfarenheterna i samband den med hjälp av konst och konstfostran.
- Tilläggsresurser bör riktas till det uppsökande ungdomsarbetet. Med hjälp av detta arbete kan man nå så många unga som möjligt som redan

står eller riskerar att hamna utanför samhället och stärka deras egenkraft, för att på så sätt öka känslan av att vara en del av samhället och av att andra bryr sig. Olika sätt att bedriva ungdomsarbete och nå de unga via nätet och mobilen bör utvecklas.

- Om krisen drar ut på tiden bör de undervisningsformer som är svårast att sköta på distans (t.ex. studiehandledning, specialundervisning) fortsättningsvis skötas i form av närundervisning.
- Tillräckliga resurser bör avsättas för småbarnspedagogiken och skolorna så att man där kan behandla upplevelserna i samband med coronaepidemin och effektivt identifiera dem som behöver stöd. Uppmärksamhet bör fästas vid antalet anställda inom elevhälsan (psykologer, kuratorer, hälsovårdare och läkare vid skolorna och läroanstalterna). Tillräckliga resurser måste även säkerställas för rådgivningsbyråerna för mödravård och barnavård, familjerådgivningsbyråerna samt barn- och ungdomspsykiatri.
- Forskningsfinansiering bör riktas till en utredning av coronakrisens generationskonsekvenser.
- Långsiktiga stödpaket bör riktas till konstnärer och konstinstitutioner som lamslagits av coronaepidemin.
- Ett center för förankring av metoder som grundar sig på forskningsbevis bör inrättas. Centret bör till exempel stödja anordnare av småbarnspedagogik och utbildning när de bedömer barns och ungas behov av individuellt inriktat stöd och generellt inriktat stöd och när de utifrån denna bedömning vidtar högklassiga, evidensbaserade åtgärder.
- Prognostiseringskompetens, dvs. systematiskt framtidstänkande, bör införas i utbildningen på alla nivåer. Detta ger framtidsfärdigheter som hjälper till att bemöta den nuvarande krisen och eventuella nya kriser.
- Det bör utredas vilka förutsättningar för ömsesidigt lärande och ömsesidig omsorg grundad på solidaritet som finns i samhället, både under normala förhållanden och i krissituationer.